

Innledende klassesamtale: Fiksjon eller Fakta?

Faktafyk er et sakprosamagasin. Betyr det at alt som står der, er sant?

I lærebøker i norskfaget er det vanlig å dele litteraturen inn i to hovedkategorier. Med skjønnlitteratur forbinder man da gjerne det som er oppdiktet, det som ikke er sant. Sakprosasjangeren forbindes i stedet med faktaopplysninger og sannhet. Et slikt skille har ikke alltid vært relevant. Avisene som ble gitt ut i Danmark-Norge på 1700-tallet, kunne inneholde både beskrivelser av hvordan man på best mulig måte kunne plante poteter, utenriksnyheter, dikt og lange utdrag fra romaner, uten at leserne syntes det var merkelig.

Selv om vi i dag er vant til å skille mellom sakprosa og skjønnlitteratur, mellom fiksjon og fakta, er det ikke lett å trekke opp snorrette skiller mellom disse to. Det finnes skjønnlitterære forfattere som skriver om virkelige liv og virkelige hendelser. Og sakprosaforfattere benytter seg ofte av skjønnlitterære grep. Kan hende bruker han eller hun språklige uttrykk og bilder, dramatiserer og foreslår utsagn, tanker og hendelser der det ikke finnes sikre kilder.

En sakprosaforfatter står også overfor en del valg når det gjelder hva som skal være med i teksten, og hva som skal utelates, og hvordan teksten skal bygges opp. En sakprosaforfatter benytter seg med andre ord av en del av de samme virkemidlene som en skjønnlitterær forfatter. Også sakprosa teksten er en konstruksjon.

Den skjønnlitterære forfatteren dikter. Men en som skriver sakprosa, er heller ikke alltid en pålitelig forteller. Eksempelvis kan man spørre seg om dagboka beskriver virkeligheten, og om en selvbiografisk forfatter alltid klarer å beskrive hendelsene objektivt, eller om ikke både synsvinkel, hukommelse og litterær form er med på å prege teksten.

Før lesingen:

Ha en samtale med elevene om begrepene skjønnlitteratur, sakprosa, fiksjon og fakta. Be elevene komme med eksempler på tekster/filmer/TV-programmer som befinner seg i skjæringspunktet mellom fiksjon og fakta? (Stikkord: dagbøker, selvbiografier, historiske romaner eller filmer, reality-TV)

- Hvorfor er boka eller filmen både fakta og fiksjon?
- Hva i denne boka eller filmen er fakta? Hva er fiksjon?
- I hvilken grad mener du at såkalt reality-TV er virkelighet?
- I hvilken grad er det som vises, valgt ut eller planlagt, og i hvilken grad er det fiksjon?

Underveis:

Les i *Faktafyk*.

- Finner du noe som er fiksjon?

Noter deg setninger eller avsnitt i *Faktafyk* som ikke er sanne.

Det kan være steder der du mener forfatteren har tatt seg friheter, brukt skjønnlitterære

virkemidler, eller andre ting som peker mot fiksjon.

Etter lesingen:

Klassediskusjon/samtale:

- Hva fant dere?

La elevene presentere resultatet for sidemannen eller en liten gruppe.

- Har de funnet det samme? Be dem sammen likne og begrunne for hverandre hvorfor de mener dette er fiksjon.

- Er du og sidemannen eller gruppa enige?

Avslutt med oppsummering i full klasse.

Relevante kompetansemål Norsk, for Faktafyk 2023:

- lese skjønnlitteratur og sakprosa på bokmål og nynorsk og i oversettelse fra samiske og andre språk, og reflektere over tekstenes formål, innhold, sjangertrekk og virkemidler
- beskrive og reflektere over egen bruk av lesestrategier i lesing av skjønnlitteratur og sakprosa
- utforske og reflektere over hvordan tekster framstiller unges livssituasjon
- gjenkjenne og bruke språklige virkemidler og retoriske appellformer
- bruke kilder på en kritisk måte, markere sitater og vise til kilder på en etterrettelig måte i egne tekster
- bruke fagspråk og argumentere saklig i diskusjoner, samtaler, muntlige presentasjoner og skriftlige framstillinger om norskfaglige og tverrfaglige temaer
- informere, fortelle, argumentere og reflektere i ulike muntlige og skriftlige sjangre og for ulike formål tilpasset mottaker og medium
- uttrykke seg i ulike sjangre og eksperimentere med sjangre på kreative måter

Relevante kompetansemål Samfunnsfag, for Faktafyk 2023:

- bruke samfunnsfaglige metoder og digitale ressurser i egne undersøkelser, presentere funn ved hjelp av digitale verktøy og drøfte hvor gyldige og relevante funnene er
- vurdere på hvilke måter ulike kilder gir informasjon om et samfunnsfaglig tema, og reflektere over hvordan algoritmer, ensrettede kilder eller mangel på kilder kan prege forståelsen vår
- drøfte hvordan framstillinger av fortiden, hendelser og grupper har påvirket og påvirker folks holdninger og handlinger
- utforske hvordan teknologi har vært og fremdeles er en endringsfaktor, og drøfte innvirkningen teknologien har hatt og har på enkeltmennesker, samfunn og natur
- reflektere over hvordan mennesker har kjempet og kjemper for forandringer i samfunnet og samtidig har vært og er påvirket av geografiske forhold og historisk kontekst
- sammenligne hvordan politiske, geografiske og historiske forhold påvirker levekår, bosettingsmønstre og demografi i forskjellige deler av verden i dag
- gjøre rede for årsaker til og konsekvenser av sentrale historiske og nåtidige konflikter og reflektere over om endringer av noen forutsetninger kunne ha hindret konfliktene
- gjøre rede for årsaker til og konsekvenser av terrorhandlinger og folkemord, som holocaust, og reflektere over hvordan ekstreme holdninger og ekstreme handlinger kan forebygges
- beskrive ulike dimensjoner ved bærekraftig utvikling og hvordan de påvirker hverandre, og presentere tiltak for mer bærekraftige samfunn
- reflektere over likheter og ulikheter i identiteter, leveste og kulturuttrykk og drøfte muligheter og utfordringer ved mangfold
- reflektere over hvordan identitet, selvbilde og egne grenser utvikles og utfordres i ulike fellesskap, og presentere forslag til hvordan man kan håndtere påvirkning og uønskede hendelser
- utforske ulike plattformer for digital samhandling og reflektere over hvordan digital deltakelse og samhandling påvirker formen på og innholdet i samfunnsdebatten